

HolnapUtán a váradi tavaszban

Kritika

A HolnapUtán Fesztivál a fiatalokat helyezi középpontba, kőszínházak és független társulatok, valamint főiskolások előadásai váltották egymást az idén hetedszerre megrendezett seregszemlén. Fazakas Márta fesztiváligazgató és csapata három országból nyolc társulatot hívott meg, s a tizenkét előadás többsége jelentős művészi színvonalat képviselt.

Az előadások jellemzően önmagunkkal és félelmeinkkel szembesítettek, a múltat és a jelent dolgozták fel a humor mögé rejtve a drámát, amelyben élünk és élünk – sőt a jövő sem tűnik túl fényesnek.

Menekülés a halálba

A tavasz ébredése Frank Wedekind talán legismertebb drámája. A 19. századi mű félelmetesen aktuális: a társadalmi elvárások, a szülők önzése, az iskola kegyetlen merevsége a gyermekek bezárkózásához, kirekesztéséhez vezet. Az érzékek és érzelmek, a szerelem, a nemi ébredés megrázó időszakában egyedül

maradnak. Nincs felnőtt, aki biztonságot nyújtana, magukra utaltak. A felnőttek a társadalmi elvárások és az önmaguk elképzeléseinek a világába zárkózva képtelenek vagy nem akarják észrevenni, tudomásul venni a kamaszok belső és külső világát. Elzárkóznak attól, hogy felbolygassák a nyugalmukat, az életük rutinját, nehogy rosszat mondjanak róluk a hozzájuk hasonlóknak. Az iskola, a tanárok elrejtőznek a „rend és fegyelem” mögé, meg sem próbálják megérteni a „fegyelmetlenség, a rendbontás” okait. A kamaszok a szabadságot, a boldogságot keresik, csak élni szeretnének. Nincs, akivel megbeszéljék gondolataikat, egymásra utaltak, magányosak. Boldogságkeresésük, szabadságvágyuk óhatatlanul tragédiához vezet a szabadságot és boldogságot „erkölcstelennek” tartó társadalomban.

A szatmárnémeti Harag György Társulat fizikai színházi előadását Györfi Csaba rendezte, Tőkés Imolával koreografálták. Czvikker Katalin dramaturg szövegekönyve a dráma lényegét ragadta meg, ami hozzájárult nemcsak Wedekind gyermektragédiájának megértéséhez, de az előadás költőiségéhez is. Mozgásvilága, a költőiségen túl, beenged a kamaszok belső világába, kavargó érzelmeikbe, magányukba, szerelmükbe. A koreográfia és szöveg ötvözése, az előadás izgalmas felépítése teszi maivá a produkciót, indokolja a fiatalok menekülését a halálba. A látottak óhatatlanul eszembe

juttatták a statisztikát: egyre több kamaszkorú fiatal vet véget életének.

Kérdések a szülőföldről

Nagyszerű, amikor fiatal alkotók fogalmaznak meg kérdéseket a szülőföldről, a nemzetek együttéléséről, családról, kivándorlásról. Lovassy Cseh Tamás írta és rendezte a *Románia 100* című előadást. A Váróterem Projekt egyike a kevés erdélyi független színházaknak, fiatal alkotók kitűnő lehetősége be- és megmutatkozni. A cím megtévesztő is, meg nem is, hiszen amit itt és most közösen megélünk magyarok és románok, családok, közösségek és egyének, az a különbözőképpen vizsgált múltban gyökerezik. A szerző-rendező generációja úgy cipeli ezt a múltat, hogy számára a sokat emlegetett szülőföld torzóban maradt agyagszobor vagy virágoskertnek álmódott kert, melyben nem nőnek virágok. A szép családmodell helyett feszültséggel, elfojtott sérelmekkel, apai-férji tekintéllyel teli, dermedt közös étkezések. A közösség sokkal inkább önző, opportunista egyének érdekeinek szövetsége. Látszatok. Kiürült jelszavak. A fiú képtelen eligazodni a hazugságok és féligazságok tengerében. Úgy dönt, elhagyja a sokat emlegetett szülőföldet, és más földön próbál meg élni, boldognak lenni, levetni magáról a múlt béklyóit.

Lovassy Cseh nem ítélik meg, megmutat, közvetít, okosan és hatásosan. A feltett kérdéseken érdemes elgondolkodni, hátha élhetőbb lesz a szülőföld.

Jelenben a múlt

Szembenézni a múlttal, a jellel és jövővel nem kis feladat, olyan tükröt tartani, amiben nem a legszebb énünket látjuk, hatalmas kihívás. Ez a tükörtartás viszont a színház lényege.

A budapesti Örkény István Színház Svetlana Alekszijevice Nobel-díjas fehérorosz szerző *Secondhand – Szovjetűdök* című könyvének színpadi adaptációjával (dramaturg: Gábor Sára) szerepelt a Szigligeti Színházban. Az előadást Bagossy László és Kovács D. Dániel közösen állította színpadra a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetem harmadéves szín-

házrendezői osztályának hallgatóival. A szereplők is keverednek: nagynevű művészek játszanak együtt az egyetemi hallgatókkal.

A könyv szerzője körbejárta a poszt-szovjet országokat és interjút készített a birodalom bukásáról, a csernobili katasztrófáról, életérzésekről, élethelyzetekről. A színpadkép: ócska ruhák halma (díszlet és jelmez: Ignjatovic Kristina). Elhasznált tárgyak között elhasznált, felhasznált

emberek. Történet nincs, történetek vannak, monológok, jelenetek életről és halálról, túlélésről. Csernobilban az operatőr (Polgár Csaba) le kell tegye a kamerát, mert a borzalmak egy bizonyos szintje fölött már nem lehet kívül maradni, nem lehet filmezni. A fiát gyászoló apa (Csuja Imre) meg-rázó őszinteséggel előadott monológja, Pogány Judit fájdalmasan nevetséges hite a letűnt rendszerben, Bíró Kriszta és Zsigmond Emőke rettegése a metróban a gerjesztett terror-veszélytől, Csákányi Eszter menedzsersmosoly mögé rejtett nyomorúságos élete mind megrendítő pillanatok. Az ilyen jelenetek alkotják az összképet, s megfogalmazódik a kérdés: hogyan tovább?

Első alkalommal látogatott Nagyváradra a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház. A vajdaságiak előadásai nem egyszerű vívták ki a hatalmon lévők rosszallását. A társulat jellemzője a kritikus színház, a szociális és politikai érzékenység, a művészet szerepének hangsúlyozása. A Váradon látott pro-

dukciójukat Kokan Mladenović szerb rendező állította színpadra, aki szinte minden előadásával nyer egy vagy több díjat, ha éppen díjaznak az adott seregszemlén. A színház fenegyerekének is nevezett alkotó előadásai-ban, megszólalásaiban is szót emel a politikai idiotizmus, a társadalmi igazságtalanságok ellen, hangsúlyozza a művészet és a színház szerepét, hogy rámutasson a visszasságokra.

A *Felhő a nadrágban* is többszörösen díjazott. Kegyetlen revü a szerbiai, de tágabb értelemben egész térségünk valóságáról. Majakovszkij *A forradalom tíz üzenete* című versére megfogalmazott válaszok lesújtó képet festenek szabadságról, diktatúráról, félelemről, emberi jogokról, igazságról. Az előadás alcíme: Vlagyimir Majakovszkij azonos című költeménye nyomán. És itt jön a meglepetés: a szovjet költő sosem írt ilyen verset, a tíz üzenet kitaláció. Gyanús volt az előadásban az emberi jogok „üzenet”. Színes jelmezek, bohóctréfákat, revüt idéző jelenetek, erős, kemény, szókimondó előadás. A szereplők rózsaszín szemüvegeket osztogatnak, azon keresztül nézzük a világot, különben elkezdünk gondolkodni és kiderül, elhisszük a propagandát, elnézzük a hatalmasoknak a jogtalanságot és törvényszegést, bármit megtehetnek művészekkel, mert a rózsaszín szemüveg megóv a valóságtól. Harsány, groteszk Mladenović előadása, a színészek fergetegesen játszanak. Aztán lekerül a szemüveg, és kiderül: a nadrágban jobb esetben felhő van, rosszabb esetben valami bűzlőbb, de

még az sem, csak a nagy semmi, holott kellene a bátorság a szembeszálláshoz.

Jelenben a jövő

Az *Eklektikon 2048* egy trilógia befejező része, amelyben „A Kánon Főmesterei nem tudják csillapítani a kedélyeket a Galaktikus Irodalomban. Napkelet felől seregek gyűlnek, hogy elpusztítsák a Nyugatot. Babits Mihály és tanítványa, ifjabb Arnóti Dezső fel kell hogy vegyék a harcot egy minden eddiginél hatalmasabb erővel szemben. Ám a múlt sebei felszakadnak, s elszámoltatnak a bűnösök...” – írta a tavaly novemberi bemutató előtt a *színház.org* a Miskolci Nemzeti Színház és a k2 Színház produkciójáról, melyet Benkó Bence és Fábrián Péter állított színpadra, a szövegkönyvet pedig a két rendező és Zságer-Varga Ákos jegyzi.

„Az Eklektikon egy gépezet, amelybe könyveket tölthetünk fel, így kialakul egy irodalmi kánon, amit ha az emberek agyába sugároznak, megteremtődik a kulturális emlékezet. Ám ami nem kerül be a gépbe, azt elfelejtik az emberek. Így indul meg a harc az Eklektikon irányításáért. Ki dönti el azt, hogy mi a jó és mi a rossz? Ki szólhat ebbe bele és milyen alapon? Lehet-e a kultúrát objektíven, teljes mértékig szakmai szempontok alapján mérlegelni? Ezeket az örök kérdéseket veti fel az előadás, amelyekre persze választ mi sem találunk. A cél az, hogy életben tartsuk azt az erkölcsi parancsot, hogy minderről gondolkodnunk kell. A kultúra birtoklásáért folytatott harc sose ér véget, de az igazság kereséséről nem szabad lemondani, ezért kell újra és újra beszélni róla. De persze a komoly gondolatokat reménnyel, rengeteg humorral és különleges látványvilággal ellenpontoszuk” – mondták a már említett portálnak a rendezők.

A pándimenzionális végjátékban – ahogy alkotásukat nevezik – a Nyugat és Napkelet küzd a polcért a galaktikus könyvtárban. A küzdés mibenlétét jelzi, hogy a nyugatos Babits küzd a napkeletes Tormay Cécile-lel. Irodalmi alakok és szereplők jelennek meg a sci-finek álcázott fergetegben. Megkapja a magáét Jókai, de nem kímélik Zrínyit és Janus Pannoniust sem. Utóbbiak a Főmesterek, amúgy az Irodal-

mi Tanács nagyon hajaz a Star Warsre, és számos végtelenül mulatságos jelenet váltja egymást. Az alap Babits *Elza pilóta* című regénye, a lényeg viszont a napjainkban is keményen feléledt kultúrharc.

Csehovtól Amszterdamig

Zsótér István új fordításban állította színpadra a budapesti főiskolásokkal Csehov drámáját, a *Meggyeskertet* (évtizedekig *Cseresznyeskert* címmel ismertük). A kétórás előadásban a fiatalok váltották egymást a szerepekben, így hamar kiderült, kinek áll jobban Csehov, ki érti, érzi jobban azt vagy ezt a pusztuló világot, a múlt konzerválásának értelmetlenségét, az új elutasítását. Érdekesekek voltak a szerepcserék, de maga az előadás hagyott kívánnivalót. Persze, gyakorlatnak, vizsgának megfelelt.

Kárpáti Péter írta és rendezte a *Tűznyelők* című előadást. Tévhitek, összeesküvés-elméletek, szorongás, rettegés. A józan ész, a logika és tudomány elutasítása. Dinamikus előadás, mulatságos is, ha nem gondolunk bele, hogy a közösségi hálón, egyes médiákban, kisebb-nagyobb csoportokban terjedő álhírek és végül is nevetséges elméletek mennyi kárt okozhatnak a társadalom, az egyének tudatában.

A *Nyíregyháza utca* Amszterdamban van. Ott dolgoznak a szabolcsi nyomortanyáról szerencsét próbálni induló és szinte rabszolgasorba

került lányok. Szilágyi Eszter Anna darabjában nincs romantika, csak kemény valóság. Dokumentumerejű, de nem dokumentumdráma. Nem is dráma, musical. Ezek a lányok nem az irodalomból ismert „bukott nők”, hanem a futtatók által fogva tartott és szexmunkára kényszerített nyomorultak. A kirakat-soron ők a legolcsóbbak, ők nem védekeznek betegségek ellen, nem tartanak szünetet. Novák Eszter rendező zenés drámát állított színpadra, s a játékban hangsúlyozódik a darab sajátos nyelvi kettőssége: a költői-ség és vulgaritás. A lányok történeteiben jelenik meg a rettegett futtató, a perverz vendégek, a zárt világ, ahonnan aligha van tovább. Legfeljebb haza, ahol semmi jó nem vár. Bol-dogulni jöttek, s utolsó pillanatig remélnék. A holland segítő szervezetek, a jól öltözött, konferenciákon a problémákat megoldani akaró hölgyek nagyon távol állnak ettől a világtól, aligha képesek megérteni, miért nem „akarnak” szabadulni ezek a lányok.

Novák eszményien vezeti a budapesti színművészeti egyetem végzős színésznőit, a szerepek kidolgozottak, minden pillanat feszült. Semmi ellágyulás, semmi sajnálkozás, csak kemény valóság. A lányok a nyomorból jutottak a pokolba, és nem jókedvükben indultak útnak.

A fesztivál napjaiban a Magyar Színházi Szövetség első alkalommal szervezett szakmai megbeszélést irodalmi titkároknak, hat színház tizenhat művészeti munkatársa dolgozott együtt Ungvári Zrínyi Ildikó egyetemi oktatóval, illetve Takács Gáborral, a budapesti Káva Kulturális Műhely művészeti vezetőjével.

A budapesti, kolozsvári és marosvásárhelyi színisékkel Novák Eszter rendező, a váradi színház művészeti vezetője tartott műhelyfoglalkozást.

Nagyon hamar elfogytak a jegyek, az érdeklődés és az előadások utáni vas-taps azt is bizonyította, hogy a váradiak megszerették, magukénak érzik a HolnapUtánt.

SIMON JUDIT